

Razvojne karakteristike

Svako dijete se tijekom razvoja mijenja u osobinama, sposobnostima i ponašanju te postaje sve veće, spretnije, sposobnije, društvenije, prilagodljivije.

Postoje različiti **aspekti razvoja**, a odnose se na:

- **Razvoj motorike** – sve veća sposobnost svrhovitoga i skladnoga korištenja vlastitog tijela za kretanje i rukovanje predmetima.
- **Razvoj spoznaje** – podrazumijeva mentalne procese pomoću kojih dijete pokušava razumjeti i prilagoditi si svijet koji ga okružuje.
- **Razvoj govora** – sposobnost da pomoću sustava znakova i simbola priopćava svoja znanja, osjećaje, potrebe i mišljenje drugim ljudima.
- **Socioemocionalni razvoj** – stvaranje odnosa prema sebi i ljudima iz svoje okoline.
- **Razvoj specifičnih sposobnosti** – likovnih, glazbenih i dr.

Ovi aspekti razvoja međusobno su povezani i potiču se; primjerice, dijete tek kada prohoda može biti samostalno i otići pogledati ono što mu privlači pažnju i steći neko novo iskustvo koje će utjecati na razvoj njegove spoznaje i dr.

Postoje određene pravilnosti u razvoju (određeno razdoblje u kojem očekujemo da će dijete nešto moći, znati, učiniti...). Tako, primjerice, znamo u kojoj će otprilike dobi dijete prohodati, progovoriti i slično. Međutim, postoje velike individualne razlike među djecom i ne postoje dva jednaka djeteta.

Razvoj nije uvijek ravnomjeran, već je povremeno skokovit. Smjenjuju se razdoblja ravnoteže i neravnoteže, burnija i mirnija razdoblja.

Na razvoj **utječu**:

- **nasljede** (geni)
- **sâmo dijete** svojom aktivnošću i osobnošću
- **okolina** (učenje, odgoj, iskustva, djetetovi odnosi s roditeljima, braćom i sestrama, bakama i djedovima, prijateljima i drugim važnim osobama i odnos između njegovih roditelja).

• **Prohodat će – od tek prohodalog jednogodišnjaka**

– **bebe, postat će dijete koje trči i skače**

- može ići kamo želi, može dohvatiti, dodirnuti, okusiti...
- oduševljeno je novom neovisnošću, istražuje
- istraživanje je neophodno za razvoj mozga – dijete nije „zločesto“ – **ono je istraživač!**

Razvojna zadaća za dijete
= OTKRIVANJE SVIJETA

Zadaća roditelja = UČINITI
SVIJET SIGURNIM ZA
ISTRAŽIVANJE

Prohodalo dijete oduševljeno je svojom novom neovisnošću: obožava istraživati svaki kut, sve dodirnuti, sve okusiti... i na taj način uči o svijetu koji ga okružuje.

To je apsolutno neophodno za razvoj djetetova mozga. Primjerice, igračku će baciti ponovno i ponovno i ponovno. Ne radi to zato da bi vas uzrujavalo, već kako bi shvatilo što je to „padanje“. Staviti će ruke u zdjelicu ne bi li opipalo hranu i osjetilo kakva je na dodir. Staviti će igračku u usta kako bi osjetilo njezin okus. Ispljunut će hranu da osjeti kako je to. Nijedno od ovih ponašanja nije „zločesto“.

Roditelji!

Maknite opasne i vrijedne predmete iz djetetovog dosega, stalno ga imajte na oku, koristite riječi: „vruće!“, „oštro!“, „jao, boli!“ da dijete nauči što ga može povrijediti. Skrenite, preusmjerite djetetovu pažnju s opasnih predmeta i situacija na sigurne igračke i predmete.

Nikad ne udarajte dijete koje istražuje svijet!

• **Doživjet će „eksploziju govora“**

- želi doznati naziv za sve što vidi
- ima potrebu učiti
- zna imenovati stvari – ne zna imenovati osjećaje
- ne razumije kako se osjećaju drugi ljudi
- dolazi u sukobe s okolinom, ima ispade bijesa zbog frustracije
- kaže „NE“, tj. kaže kako se osjeća – to nije prkos
- često kaže „NE“ – često i čuje „NE“.

Razvojna zadaća za dijete
= USPOSTAVLJANJE
SAMOSTALNOSTI,
NEOVISNOSTI

Zadaće roditelja =
POTICATI RASTUĆU
SAMOSTALNOST,
GOVORITI, ČITATI,
SLUŠATI, ODGOVARATI
NA PITANJA...

Ako dijete može sigurno istraživati, brzo će naučiti mnogo toga. Naučit će i to da je njegov svijet sigurno mjesto. Svim tim istraživanjem dijete će brzo naučiti i puno novih riječi. Željete će doznati naziv za sve što vidi.

Roditelji!

To je prekrasna prilika da ponudite djetetu bogat rječnik:

- **govorite mu**, ponavljajte nazive svakodnevnih predmeta (*jabuka, pas, auto*), opisujte što radite (*Sad perem šalicu. Idemo se u park igrati.*)
- čitajte mu, pokazujte slike u slikovnici, govorite o njima, pitajte da ih imenuje
- **slušajte ga** pažljivo, pitajte ako ga niste razumjeli
- **odgovarajte na njegova pitanja.**

Njegova potreba za neovisnošću dovest će do nekih sukoba s vama. U ovom razdoblju djeca počinju govoriti „NE!“ Kada malo dijete kaže „NE!“, ono nije prkosno niti neposlušno: samo vam pokušava reći kako se osjeća. Mala djeca znaju imenovati mnoge stvari, ali ne znaju imenovati osjećaje. Teško im je objasniti kako se osjećaju, što žele i ne žele.

Kada dijete kaže „NE!“, ono možda želi reći:

To mi se ne sviđa.; Ne želim ići.; Želim sama odabrati odjeću.; Bojim se.; Nisam zadovoljan.; Hoću još raditi ovo što radim.

Ponekad roditelje možemo usporediti s djecom. Kada ne razumijemo namjere svojeg djeteta, koje kaže „NE!“, i mi ponekad postajemo frustrirani i imamo također ispađe bijesa. Ali, tada je važno ostati miran, pribran i rješavati sukobe na pozitivan način jer dijete od nas uči rješavati sukobe – ako vičemo na dijete, vrlo je vjerojatno da će i dijete vikati na nas i na druge.

Roditelji!

Kad dvogodišnjak kaže „NE“ to nije inat. Vikanje i kažnjavanje će samo povećati djetetovu frustraciju. **Pokušajte razumjeti zbog čega dijete kaže „NE“.**

Ako je to zato jer želi samo o nečemu odlučivati, dajte mu odgovarajuću slobodu izbora (*Hoćeš li plave ili crvene čarape? Mrkvu ili grašak?*). Ako je to zato jer ne želi prestati raditi nešto zabavno, najavite unaprijed (*Vidim da ti je lijepo na toboganu, ali za 5 minuta ćemo morati ići.*) i najavite mu nešto čemu se može veseliti (*Kad dođemo kući, pomoći ćeš mi kuhati.*).

Roditelji!

U ovom se razdoblju dijete još uvijek **teško odvaja od roditelja i osjeća uznemirenost kad ga roditelj ostavi** nekom drugom na brigu.

Kad vas ne vidi i ne čuje, jednogodišnje dijete misli da ste nestali, da vas nema i zato, kad je odvojeno od vas, osjeća strah. Stoga je do sredine ovog razdoblja roditeljeva prilagodba djetetu najveća, a zatim postepeno, uz brigu o djetetovim potrebama, roditelji počinju sve više uvažavati i svoje potrebe koje uključuju odvojenost od djeteta.

Od 2 do 3 godine

“Strašljivo” doba

- Strah je znak rastućeg razumijevanja svijeta
 - razumije opasnosti
 - ne razlikuje zamišljeno od realnog
 - brine se hoćete li se vratiti kad ga ostavite.
- **Nagla pojava sramežljivosti** jer ne poznaje strance.
- Emocije su burne, neodlučno je

Razvojna zadaća za dijete =
RAZVOJ SAMOSTALNOSTI,
RAZUMIJEVANJE VLASTITIH
OSJEĆAJA

Zadaća roditelja = POŠTOVANJE
OSJEĆAJA SVOG DJETETA,
UMIRIVANJE I PODRŠKA.

U ovom razdoblju kod mnoge djece česta je **pojava straha**. Dijete se odjednom može početi bojati mraka, životinja, novih zvukova ili sjena. Ili će pak možda neutješno plakati jer ste otišli i ne razumije da ćete se vratiti. U glavi djeteta sve je živo. Ako zamisli da mu je čudovište ispod kreveta, ono vjeruje da je to istina. Može se jako uplašiti kad ostane samo ili s ljudima koje dovoljno ne poznaje. Roditelji se često brinu zbog tih promjena. Misle da su djeca, umjesto napredovanja, nazadovala u razvoju.

Roditelji!

Pružite djetetu mnogo **umirivanja i podrške**. Ono mora znati da razumijete i poštujete njegove osjećaje te da se brinete o njegovoj sigurnosti. Pokažite djetetu da vam je važno kako se osjeća. Ako se boji, budite uz njega dok se ne osjeti sigurnim, dajte mu nešto što ga umiruje i hrabri (omiljenu igračku, dekiću, upaljenu noćnu lampicu, uspavanku, nježnu glazbu). Pokažite mu da se nema čega bojati – npr. prije spavanja pogledajte s njim u ormar ili ispod kreveta da vidi da tamo nema ničega strašnog.

Kad se dijete boji, nemojte se ljutiti na njega ili mu se rugati zbog toga, zvati ga malom bebom. Nemojte ga prisiljavati da radi stvari kojih se boji niti ga plašiti iz zafkancije. Nikako ga nemojte udariti! Pokažite da razumijete kako se osjeća.

Još jedan od znakova razvoja jest nagla **pojava sramežljivosti**. Čak se i djeca koja su prije bila vrlo otvorena mogu početi sramiti pred strancima. To ukazuje na porast razumijevanja odnosa, a nije nepristojnost ili odbijanje. To je inteligentan odgovor na situaciju jer dijete sve bolje razumije opasnosti i razlikuje strance od ljudi koje poznaje.

Razvojna pojava koja brine roditelje jest iznenadno djetetovo odbijanje da ga uzmu na ruke vaši prijatelji i rođaci. Kada se to dogodi, dijete nije nepristojno; ono samo **želi sâm odlučiti tko ga smije dodirnuti**. Ovo je važan razvojni trenutak. Da bismo djecu naučili kako očuvati sigurnost i privatnost tijela, prvo moramo poštovati njihovo pravo na kontrolu vlastitoga tijela.

Roditelji!

Djeca još ne razumiju tuđe osjećaje. Naučit ćete ih da poštuju tuđe osjećaje **tako da vi poštuju njihove osjećaje**. Ako poštuju djetetove osjećaje, ono se osjeća sigurno i gradimo povjerenje.

Poštovati djetetove osjećaje podrazumijeva:

- pomoći mu da izrazi svoje osjećaje riječima
- reći mu da se i sami ponekad tako osjećamo
- da ga ne posramljujemo i ne sramotimo
- da ga ne kažnjavamo zato jer se nečeg boji.

Od 3 do 5 godina

Želi znati sve!

Roditeljstvo posvojenom predškolcu je vrlo slično roditeljstvu bilo kojem predškolcu. Kao roditelji, ne biste trebali zanemariti činjenicu da je vaše dijete posvojeno niti njegova iskustva koja su prethodila posvojenju. Međutim, ne trebate niti pretjerano brinuti o ovim problemima.

- Radoznalost – pitanja, pitanja, pitanja...
- Prihvaća pravila ako ih razumije.
- Igra je djetetov najvažniji posao
 - uživljava se u situacije drugih – empatija
 - rješava probleme, eksperimentira
 - izmišlja nove stvari – kreativnost.
- Potreba da pomogne drugima.

Kako misle:

- vjeruju u čarolije i izmišljene likove poput vila, vilenjaka i čudovišta
- vjeruju da oni uzrokuju velike životne promjene i da se sve vrti oko njih
- misli su im često zauzete maštanjem i strahovima.

Kako roditelji mogu pomoći:

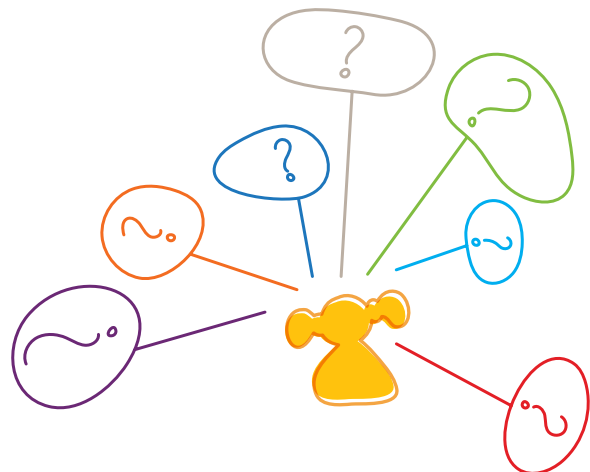
- omogućiti prostor, aktivnosti i igračke za stimulaciju velikih i malih mišića
- pružiti priliku za igru i razgovor s drugima
- poučavati dijete prikladnim socijalnim vještinama riječima i primjerom
- modelirati (pokazivati) i razgovarati o zdravim načinima za nošenje s emocijama
- smiriti njihove strahove (*Vidiš, nema čudovišta pod tvojim krevetom.*)
- pomoći im razumjeti uzroke i posljedice (*Udomljen si zato što su tvoji roditelji imali probleme odraslih zbog kojih se nisu mogli brinuti o tebi, ne zbog nečega što si ti napravio/la.*)
- ako je moguće, tijekom prijelaza djeteta u vašu obitelj koristite hranu, odjeću, dekice koje su mu poznate – male im stvari pomažu osjećati se ugodno i olakšavaju prijelaz.

Uče:

- skakati, penjati se, voziti bicikl, bacati loptu (razvoj velikih mišića)
- bojati, crtati, rezati škarama, prati zube, koristiti vilice i žlice (razvoj fine motorike)
- spajati riječi i kratke fraze
- koncentrirati se na zadatak
- prepoznati članove obitelji i prijatelje
- imenovati jednostavne emocije kao što su sretan, tužan, ljutit ili uplašen (djeca ove dobi početi će pokazivati i složenije emocije kao što su ljutnja i empatija, no još dugo neće razumjeti njihova imena)
- pokazati emocije i prikladno se odnositi prema drugima.

Razvojna zadaća za dijete = RAZVOJ INICIJATIVE I UČINKOVITOSTI/ USPJEŠNOSTI/ KOMPETENTNOSTI

Zadaća roditelja = POTICATI DJETETOVO POVJERENJE U VLASTITE SPOSOBNOSTI.

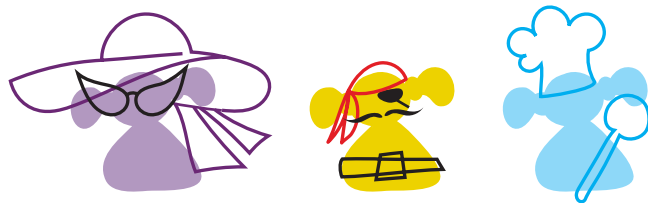

Do ove dobi djetetov se mozak značajno razvio. Sada ono razumije da je sposobno svašta naučiti! Kada vidi nešto novo, želi znati kako se to zove, čemu služi, kako funkcionira, zašto se tako kreće... U ovoj dobi djeca postavljaju jako puno pitanja! Ponekad se roditelji umore od odgovaranja na sva ta pitanja, a ponekad ni sami ne znaju odgovore na njih.

Djeca u dobi od 3 do 5 godina imaju ograničeno razumijevanje o posvojenju. Kao i sva druga djeca ove dobi, posvojena djeca su prirodno znatiželjna i mogla bi postavljati mnogo pitanja. Kako se njihove sposobnosti razvijaju, razvit će se i njihovo razumijevanje vlastite uloge u obitelji i zajednici. Ove su rane godine dobro vrijeme da počnete vježbati razgovor o posvojenju na pozitivan i opušten način. To će pomoći u pripremi za otvorenu komunikaciju kako dijete raste.

Roditelji!

Na dječja pitanja odgovarajte s poštovanjem jer time stvarate dobre temelje za učenje. Roditelji koji odgovaraju na pitanja djece – ili im pomažu u pronalaženju odgovora – uče svoju djecu da je u redu ne znati sve, da su njihove ideje važne, da postoji mnogo načina da se dođedo informacije te da su traženje odgovora i rješavanje problema zabavni.

Djeca koja usvoje ovakva uvjerenja imat će mnogo više samopouzdanja u susretu s izazovima. Naučit će se strpljivosti i naučit će kako je dobro željeti učiti. Doduše, djeca ponekad žele učiti o stvarima koje su opasne: mogu poželjeti naučiti kako se pali svijeća ili pak što će se dogoditi ako skoče s visokog drveta ili što će se dogoditi ako ispusti vašu omiljenu zdjelu... Djeci ne dopuštamo raditi opasne stvari te u ovom razdoblju uče da postoje pravila. **Što dijete bolje razumije razloge za neko pravilo, to je vjerojatnije da će ga se pridržavati.**

*U ovom razdoblju djeca obožavaju **igre mašte**. Pretvaraju se u što god žele, osobito u odrasle (igra mame i bebe, dućana, tete u vrtiću, vatrogasca i sl.). Ponekad se jako zanesu u igri jer je doživljavaju kao stvarnost. Igra je najvažniji "posao" vašeg djeteta. Igrajući se, ono vježba osjećaje koje imaju drugi. Uživlja se u situacije drugih ljudi i gleda njihovim očima.*

Igra je izuzetno važna za razvoj djeteta!

Nova pojava u ovom razdoblju jest potreba da pomognu. Žele čistiti, praviti kolačiće, prati robu, bojati zidove i graditi. Kada pomažu, djeca su "šegrti". Gledajući i pomažući, uče i uvježbavaju važne životne vještine. Kada djeca pomažu, često griješe. Ali, djeci treba davati priliku da pomažu jer im tako dajemo priliku da uče. Kad im dopuštamo da pomažu, iskazujemo povjerenje u njihove vještine i sposobnosti. Ako sebe vide sposobnima, bit će sigurnija u učenjunovih stvari.

Stoga je važna zadaća za roditelje u ovom razdoblju **poticati djetetovo povjerenje u vlastite sposobnosti**:

- strpljivim odgovaranjem na djetetova pitanja ili pomaganjem da dođe do odgovora
- objašnjavanjem pravila i posljedice nepridržavanja pravila
- osiguravanjem vremena za igru
- podržavanjem djetetovog nastojanja da pomogne roditelju tako što ćete mu pokazati kako se nešto radi, pohvaliti ga za pokušaj i podsjetiti da većina stvari traži vježbu (i ne uspije iz prvog pokušaja).

Dijete razvija samopouzdanje ako roditelj misli da je dijete važno i sposobno, a to pokazuje u situaciji kad mu dijete pomaže. Pri tome je važno usmjeriti se na ono što dijete može i radi dobro, a ne na ono što ne može ili radi krivo te suzdržati se od popravljavanja onog što je dijete napravilo.

Utjecaj prethodnih iskustava

Važno je razumjeti na koji način djetetova prethodna iskustva, kao i mentalne i tjelesne sposobnosti, utječu na razvoj. Mnoga djeca sustići će uobičajeni razvojni tijek; neka djeca uvijek će imati izazove. Sljedeća iskustva nekad doprinose kašnjenju ili poteškoćama u razvoju, no nemaju isti utjecaj na svu djecu:

Loša skrb prije rođenja

- Loša prenatalna skrb ili prehrana mogu naštetiti djetetovom tjelesnom ili mentalnom razvoju.
- Izloženost alkoholu ili drogi prije rođenja može oštetiti djetetov mozak u razvoju ili dovesti do određenih poteškoća.

Zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta

- Rano zanemarivanje ili zlostavljanje mogu ograničiti djetetov tjelesni, mentalni, emocionalni i socijalni razvoj. Često, što je dijete duže doživljavalo zlostavljanje ili zanemarivanje, veći je utjecaj na razvoj.
- Djeca čiji je život u ranom djetinjstvu težak i/ili nepredvidljiv možda neće moći razviti povjerenje potrebno za zdrave emocije.
- Seksualno zlostavljanje može imati posebno negativan utjecaj na malu djecu mijenjajući djetetovo razumijevanje prikladnih uloga i odnosa.
- Tjelesno zlostavljanje i oštra tjelesno kažnjavanje mogu utjecati na to kako dijete reagira na pravila i granice.

Institucionalizacija ili višestruka selidba

- Mala su djeca u institucionalnoj skrbi (npr. dječjem domu) u riziku za kašnjenje u mentalnom, socijalnom i tjelesnom razvoju.
- Mogu imati i teškoće u obradi informacija iz osjetila ili ravnoteži i pokretu.
- Institucionalizacija ili višestruka selidba od obitelji do obitelji može ograničiti djetetovu sposobnost za razvoj zdrave privrženosti primarnom skrbniku. To može dovesti do kašnjenja u emocionalnom i socijalnom razvoju.

Tugovanje i gubitak

- Djeca koja dožive odvajanje od bioloških obitelji mogu imati nerazriješeni osjećaj tugovanja ili krivnje.
- Čak i djeca posvojena u dojenačkoj dobi osjećat će tugu u vezi gubitka bioloških roditelja i potencijalnog života s njima.
- Ovi osjećaji mogu se ponavljati tijekom života, čak i kad je posvojenje pozitivno iskustvo.
- Nerazriješeno tugovanje može utjecati na djetetov emocionalni i mentalni razvoj.

Kako roditelji mogu pomoći u prevladavanju razvojnog kašnjenja:

Ako je vaše dijete provelo puno vremena živeći u instituciji ili je bilo u zlostavljачkoj obiteljskoj situaciji, možda nije naučilo niti vidjelo kako komunicirati ili kontrolirati osjećaje. Možda nije imalo prilike za igru s drugom djecom, čekati na red ili se samo zabavljati. Razvojno i iskustveno, vaše bi dijete moglo biti mnogo mlađe od svoje kronološke dobi i možda će biti od pomoći da o djetetu tako i razmišljate. Djetetu može biti potrebno vrijeme da "sustigne" djecu iste dobi unekim vještinama.

Djetetu možete pomoći tako da prilagodite svoj pristup njegovim ili njezinim razvojnim potrebama, a ne dobi. Dopustite djetetu da uči svojom brzinom. Razlomite zadatke u manje, izvedive korake da dijete može osjetiti uspjeh i postignuće.

Naučite dijete novim načinima interakcije i komunikacije. Pritom koristite i djela i riječi:

- *Čekam svoj red za bacanje frizbija.*
- *Ivan je pokazao svoju ljutnju riječima, a ne šakama.*

Naučite dijete o sigurnosti, privatnosti i zdravim obiteljskim odnosima. Demonstrirajte prikladno ponašanje i objasnite:

- *U ovoj kući idemo u kupaonicu jedan po jedan.*
- *Nemamo tajne.*

Koristite jednostavne igre i aktivnosti za pomoć djetetu u razvijanju i usklađivanju svih pet osjetila:

- bojanje prstima u kadi obojenom kremom za brijanje
- vježbanje pisanja pomoću mekih gumenih slova
- igre odijevanja s odjećom i dodacima od više različitih materijala
- imenovanje igračkama i isticanje njihovih različitih obilježja (crveno, žuto, mekano, veliko, malo).

Dopustite djetetu igru "igračkama za bebe" dizajniranim za puno mlađu djecu – dijete ne može nadoknaditi propušteno, a da ne iskusi raznije razvojne korake.

Od 5 do 6 godina

Samostalno je

- **Savladalo osnovne vještine brige o sebi.**
- **Može slijediti upute i pravila.**
- **Bolje kontrolira iskazivanje svojih osjećaja, prepoznaje tuđe.**
- **Vidni napredak u pažnji, mišljenju i govoru.**
- **Igra i dalje važna** – za učenje, kreativnost, emocionalni razvoj, društvenost, razvoj prirodnih oblika kretanja

Razvojne zadaće za dijete = RAZVOJ SAMOSTALNOSTI, DRUŠTVENOSTI, MIŠLJENJA, SPRETNOSTI.

Zadaća roditelja = OMOGUĆITI I PODRŽATI SAMOSTALNOST U SVIM SITUACIJAMA, UKLJUČIVANJE U OBITELJSKE AKTIVNOSTI I DRUŽENJE S VRŠNJACIMA.

Dijete je u ovom periodu **savladalo osnovne vještine brige o sebi** (oblači se i svlači, koristi žlicu i vilicu, obavlja nuždu, zna osnovne podatke o sebi: ime, prezime, mjesto u kojem živi, imenuje članove svoje obitelji...).

- Ponosi se svojim uspjehom. S nelagodom podnosi poraz u igri ili kritiku, ali bez većih emocionalnih ispada.
- Može slijediti upute. Razumije da postoje pravila ponašanja i trudi se ponašati u skladu s njima.
- Aktivno se uključuje u igru s drugom djecom. Ima ideju kako rješavati nesuglasice s vršnjacima. Može pričekati na red.
- Prihvaća komunikaciju i suradnju s odraslima. Može se odvojiti od roditelja bez emocionalnih posljedica.

Uglavnom **zna kontrolirati iskazivanje svojih emocija**. Prepoznaje emocije kod drugih ljudi i suosjeća s njima.

Vidljiv je napredak u pažnji, mišljenju, govoru:

- Koristi olovku i škarice. Može se 15-ak minuta i dulje koncentrirati na neku aktivnost (npr. slušanje priče).
- Snalazi se u osnovnim pojmovima vezanim uz prostor (gore-dolje, iznad-ispod...) i uz vrijeme (prije-poslije-sada).
- Može izdvojiti važne karakteristike nekog predmeta ili pojave i zaključiti u koju skupinu pripada (npr. jagoda je voće).
- Ima bogat rječnik i punim rečenicama ili samostalno može prepričati neki događaj ili priču.
- Pokazuje znanje vezano uz osnovne matematičke pojmove kao što je količina, broj, klasifikacija po nekom kriteriju (npr. može pospremiti sve Lego kocke u jednu kutiju, drvene u drugu).
- Pokazuje interes za slova i fonološku svijest (izdvajanje glasova u riječi, sinteza glasova u riječ...) te razvija i druge vještine važne za čitanje i pisanje.

*Važno je da se **djeca još uvijek puno igraju** jer je igra i dalje najvažniji način učenja o svijetu, stjecanja vještina, ali i prorade neugodnih iskustava (npr. dijete koje je preboljelo neku bolest igrat će se liječnika i tako emocionalno proraditi svoje iskustvo).*

Igranje igara na otvorenom pomaže razvoju prirodnih oblika kretanja (luljanja, trčanja, penjanja, skakanja...), a važno je za razvoj lokomotornog sustava i mozga.

Roditelji!

Puno razgovarajte sa svojom djecom i aktivno ih uključuju u sve obiteljske aktivnosti dajući i njima neku obavezu i odgovornost kao doprinos obiteljskom životu (npr. priprema stola za nedjeljni ručak).

Djeca će se jako veseliti da mogu biti važni i korisni, ali će i naučiti da svoje obaveze treba izvršiti i onda kada nismo za njih raspoloženi, a to je dobra poruka za obaveze koje su vezane uz školu i koje ih uskoro očekuju.

Roditelji!

Doprinesite razvoju predčitalačkih vještina tako **da čitate djetetu**, igrajte razne igre koje će zabaviti cijelu obitelj (npr. na slovo na slovo, traženja rime...).

Potaknite dijete da što duže sudjeluje u takvim aktivnostima. Time ujedno potičete održavanje koncentracije kao i ustrajnost u rješavanju zadatka. Djetetu koje u tome doživljava uspjeh bit će lakše da i samo bez pomoći sa strane, ustraje u nekom zadatku.

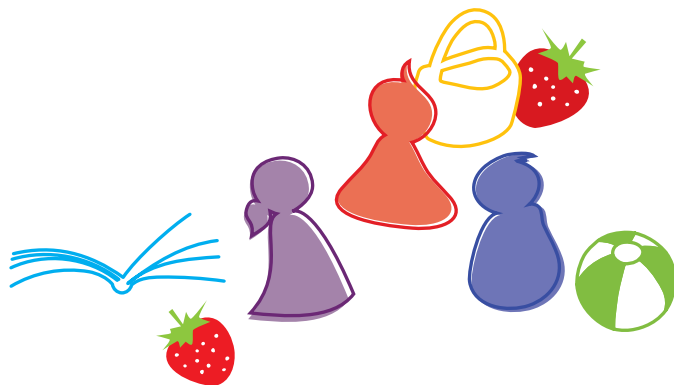
Djetetu je i dalje jako važno da odrasli, **osobito roditelji, vide, dožive i pohvale njegova znanja, vještine i uspjehe.**

Tijekom druženja s vršnjacima djeca imaju bezbroj prilika da usvajaju i aktivno vježbaju svoje socijalne vještine kao i da uče čekati na red, prihvaćati pravila, odgoditi svoju trenutnu želju ili potrebu.

Roditelji!

Omogućite djetetu druženje s vršnjacima u predškolskim ustanovama, ali i u obiteljskom okruženju. To će biti prilika da vidite kako vaše dijete surađuje, kako rješava sukobe, kako se zalaže za sebe, kako suosjeća s drugima i poštuje ih. Vaš je zadatak nenametljivo pratiti te situacije i razgovarati o njima s djetetom te ga upućivati i na druge moguće prihvatljive pristupe i rješenja.

Važno je naglasiti da ljubavlju, prihvaćanjem, strpljenjem i poštovanjem roditelji razvijaju kod djeteta pozitivnu sliku o sebi i izgrađuju njegovo samopouzdanje, a to je ono što će mu biti najkorisnije u izazovima koji ga očekuju pri polasku u školu.

Od 6 do 7 godina

Predškola i polazak u školu

- Razvija se odnos prema školi i učenju.
- Uči o sebi i drugima, razvija socijalne vještine:
 - kako samostalno svladavati nove situacije, slagati se s drugom djecom, ispuniti očekivanja mnogih drugih odraslih, pratiti novi raspored i rutinu...
- **Spremnost za školu** – uvelike ovisi o temperamentu.

Razvojne zadaće za dijete
= SVLADAVANJE NOVIH
ZAHTJEVA I RUTINA;
SNALAŽENJE U ODNOSIMA S
VRŠNJACIMA I ODRASLIMA.
Zadaća roditelja = PODRŽATI I
VODITI DIJETE U PRILAGODBI.

Ovo razdoblje označava **velika promjena** u životima djece i roditelja koju donosi **polazak u školu**. Dijete treba brzo naučiti: kako samostalno (bez roditelja) svladavati stvari s kojim se susreće, kako se slagati s drugom nepoznatom djecom, kako ispuniti očekivanja mnogih drugih odraslih, kako pratiti novi raspored i rutinu. **Prvo školsko iskustvo** koje dijete doživi **može utjecati na njegov odnos prema školi i učenju** tijekom mnogih narednih godina.

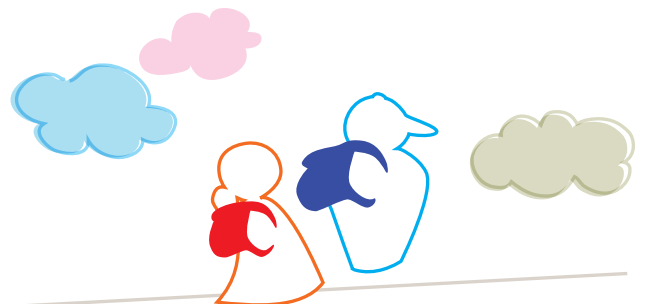
U ovom razdoblju djeca trebaju naučiti **kako riješiti konflikte s drugom djecom**, kako komunicirati s drugima i kada se ne slažu, **kako se zauzeti za sebe, za druge**, kako se nositi s nasilnicima, kako biti odani pa i kada je teško, kako biti ljubazni pa i kada drugi nisu.

Kad dijete vidi sebe kao dobro, suosjećajno i sposobno sklonije je donositi dobre odluke. Kad se dijete osjeća prihvaćeno i podržano od strane roditelja, sklonije je obratiti se roditelju za savjet i pomoć. Kad dijete promatra svoje roditelje kako rješavaju konflikte, ljutnju i stres bez agresivnosti ili nasilja, sklonije je na isti način riješiti i svoje konflikte. Kad dijete nauči od roditelja kako slušati, komunicirati i odnositi se prema drugima s poštovanjem, sklonije je činiti isto sa svojim vršnjacima i učiteljicama.

Iako mnoga djeca započinju školu u isto vrijeme, **nisu svi spremni u isto vrijeme**. Djeca imaju vrlo različite temperamente koji u velikoj mjeri utječu na djetetovo ponašanje, pa i na to kako će reagirati na školu. **Dječji temperament** je urođen i ne može se promijeniti. Temperamenti su različiti i ne postoji dobar ili loš temperament – svaki ima neke svoje prednosti i nedostatke. Razumijevanjem i prihvaćanjem svog djeteta, njegovih osobitosti i specifičnosti, roditelji mogu uvelike pomoći djetetu u nošenju s izazovima koje donosi školsko doba.

Roditelji!

Roditelji! Vaš je glavni zadatak podržati i voditi dijete u prilagodbi na školu i snalaženju u odnosima s vršnjacima i učiteljima jer ste vi njihovi prvi i najvažniji učitelji. Isto tako, važno je da u početku vi djetetu organizirate vrijeme tijekom dana tako da ima dovoljno vremena za školske obaveze (učenje, zadaća), ali i za igru i druženje s vršnjacima.

Temperament se od najranijih dana iskazuje u sljedećem:

1. Razina aktivnosti

Neka djeca su jako aktivna, žele trčati i penjati se većinu vremena. Jedva da ikada sjede na miru, čak i za vrijeme ručka. Čini se da su uvijek u pokretu. Druga djeca su neaktivna, preferiraju tiše aktivnosti kao što su gledanje knjiga ili slaganje puzzla duži vremenski period. S treće strane, kod neke djece se razina aktivnosti nalazi između ove dvije prethodno opisane.

2. Pravilnost

Neka djeca imaju predvidljiv ritam. Ogladne, zaspu i bude se te idu na wc otprilike u isto vrijeme svakoga dana. Druga djeca imaju promjenjivi ritam. Jedan dan mogu biti jako gladna u podne, a drugi dan ne biti uopće gladna u to vrijeme. Mogu se probuditi veoma rano u ponedjeljak, a zaspati kasno u utorak. S treće strane, neka djeca imaju ritam koji se nalazi između ova dva opisana.

3. Reagiranje u novim situacijama

Neka djeca ulaze u nove situacije. Smiju se nepoznatim osobama, priđu grupi nepoznate djece i priključe se njihovoj igri, lako sklapaju nova prijateljstva, vole isprobati novu hranu i uživaju ići na nova mjesta. Druga se djeca povlače iz novih situacija. Odmiču se od stranaca, treba im dugo vremena da se priključe novim grupama, pljuju novu hranu iz usta i oklijevaju ili izbjegavaju ići na nova mjesta. S treće strane, reagiranje neke djece u novim situacijama nalazi između ova dva opisana.

4. Prilagodljivost

Neka djeca se brzo prilagode novim rutinama, mjestima, ljudima i hrani. Možda im je dovoljan samo dan ili dva da se prilagode novom rasporedu, životu u novoj kući ili odlasku u novu školu. Druga djeca se sporo prilagođavaju. Možda im trebaju mjeseci da steknu prijatelje u novom susjedstvu, da se osjećaju ugodno u novoj školi ili da prate novi raspored. Postoje i djeca čija prilagodljivost se nalazi negdje između ove dvije opisane.

5. Mogućnost skretanja pažnje

Nekoj djeci je lako skrenuti pažnju. Prelaze s jedne aktivnosti na drugu, ovisno o tome što vide ili čuju u tom trenutku. Potrebno im je puno vremena da dovrše zadatak jer im je pažnja konstantno usmjerena u različitim smjerovima. Međutim, kada su tužni ili razočarani, lako je skrenuti njihovu pažnju na nešto drugo i promijeniti im raspoloženje. Drugoj djeci nije lako skrenuti pažnju. Sjedit će mirno i čitati dugačak vremenski period i kada su gladni ili tužni, nije lako skrenuti njihovu pažnju. Postoje i djeca kod kojih je mogućnost skretanja pažnje između ove dvije opisane.

6. Upornost

Neka djeca su veoma uporna i ostaju pri zahtjevnim zadacima sve dok ih ne završe. Imaju cilj na umu i radit će sve dok ga ne ostvare. Kada se suoče s neuspjehom, ne odustaju. Međutim, nije ih lako nagovoriti da prestanu raditi stvari koje žele raditi. Druga djeca su manje uporna. Ako padnu, prestat će se penjati. Ako ne uspiju u slaganju puzzla veoma brzo, izgubit će interes. Lako ih je nagovoriti da prestanu raditi stvari za koje ne želimo da ih rade. A upornost neke treće djece nalazi u sredini između ove dvije opisane skupine.

7. Intenzitet reagiranja

Neka djeca vrlo intenzivno reagiraju na događaje i situacije. Ako imaju poteškoća sa slaganjem puzzla, vikat će i bacati dijelove. Pokazuju snažnu ljutnju i tugu, ali i sreću. Plaču glasno kada su tužna i smiju se radosno kada su sretna. Kod ovakve djece uvijek znate kako se osjećaju. Druga djeca imaju blaže reakcije. Kada su tužni, plaču tiho. Kada su sretni, smiju se tiho. Kod ovakve djece je teško reći što osjećaju. Intenzitet reakcija kod neke treće djece se nalazi između ova dva opisana.

Prilagođeno prema: Positive Discipline: What it is and how to do it (Joan E. Durrant)® Save the Children Sweden Southeast Asia and the Pacific, 2007.

Od 7 do 12 godina

Školarac/školarka!

TJELESNE PROMJENE – brz razvoj snage, vještina i koordinacije; razvijaju se i veliki mišići (nogu, ruku i trupa) i mali mišići (šaka i prstiju):

- usporava se rast, ali djeca uče mnogo novih vještina – vožnja bicikla, plivanje, penjanje...
- brzi razvoj vještine pisanja od početka osnovne škole.

POBOLJŠANO MIŠLJENJE I GOVORNE SPOSOBNOSTI:

- mišljenje postaje logičnije
- poboljšava se razumijevanje i snalaženje u prostoru
- pažnja postaje prilagodljivija i više planska
- bolje vještine rješavanja problema – postavljaju pitanja s više detalja, traže detaljnija objašnjenja
- stvaraju i razumiju složenije rečenice.

SOCIJALNI I EMOCIONALNI RAZVOJ

- česti strahovi – mrak, magična bića, neuspjeh u školi, samoća, gubitak ljubavi
- uče opisati i kontrolirati svoje osjećaje
- otkrivaju empatiju – mogućnost uživljanja u tuđe osjećaje i točke gledišta
- interakcije s vršnjacima postaju više prijateljske, smanjuje se tjelesna agresija
- prijateljstva se temelje na uzajamnom povjerenju.

JASNIJE SAMOPOIMANJE – razvijaju identitet u odnosu na obitelj, vršnjake, članove zajednice:

- pojam o sebi počinje sadržavati osobine ličnosti i usporedbu s drugima
- samopoštovanje se razlikuje prema područjima (školsko, sportsko, obiteljsko), opće samopoštovanje najprije pada na realniju razinu (više nije pretjerano visoko), zatim obično raste
- moguć razvoj "naučene bespomoćnosti" – osjećaj nesposobnosti zbog čestih kritika i opomena, neuspjeha u školskim zadacima.

RASTUĆA SAMOSTALNOST – više socijalnih kontakata i aktivnosti izvan doma, vršnjački odnosi postaju sve važniji prema adolescenciji.

Socijalni i emocionalni utjecaj posvojenja

Djeca školske dobi stvaraju jasniji pojam o sebi. Velik dio tog identiteta dolazi od njihove obitelji i odnosa s ljudima u njihovom životu. Za posvojenu djecu razvoj identiteta je složeniji. Moraju spojiti dvije odvojene obitelji i povijesti istražujući kome oni pripadaju. U srednjem djetinjstvu djeca posvojena u dojenačkoj dobi ili ranom djetinjstvu često počinju pažljivije razmišljati o sebi i svojoj prošlosti. Počinju pitati važna pitanja o tome tko su oni. Oni koji su se osjećali "posebnima" i "izabranima" jer su posvojeni počinju shvaćati, barem podsvjesno, da ih je netko drugi "izabrao". Mnogi se bore s pitanjima vlastite vrijednosti, samopoštovanja i toga da su različiti. Nedavno posvojena djeca mogu biti u procesu tugovanja za prethodnim domom ili skrbnicima. Neka posvojena djeca mogu imati poteškoća sa socijalnim odnosima izvan obitelji. Ovi emocionalni zadaci mogu ometati koncentraciju i odvratiti pozornost djeteta od školskih zadataka.

Druge socijalne i emocionalne brige kojih roditelji trebaju biti svjesni:

- Djeca koja nisu provela dovoljno vremena s emocionalno zdravim odraslima mogu imati poteškoća u prepoznavanju i kontroliranju svojih emocija.
- Djeca iz dječjih domova možda nisu imala dovoljno prilika da vide i vježbaju zdrave socijalne interakcije.
- Djeca koja su zlostavljana možda nisu naučila kako suosjećati s drugima, možda su naučila nasilno se odnositi prema drugima ili možda mogu ponovno proživjeti traumu koju su doživjela.
- Djeca koja su naglo odvojena od prethodnih skrbnika ili koja imaju nesigurnu privrženost prema primarnim skrbnicima mogu biti tjeskobna kad nisu kod kuće.

Što vi možete učiniti:

- Koristeći jezik prikladan dobi, razgovarajte sa svojim djetetom o njegovim ili njezinim odnosima s drugima.
- Pomozite djetetu prisjetiti se mjesta na kojima je živjelo i ljudima koji su bili u njegovom životu prije dolaska u vaš dom.
- Pozitivno govorite o članovima biološke obitelji i prethodnim skrbnicima.
- Poučite dijete riječima za različite osjećaje.
- Objasnite djetetu kako vladati osjećajima i izražavati ih.
- Budite pozitivan primjer djetetu u svom izražavanju emocija (*Trenutno se osjećam toliko ljutito, mislim da ću prošetati dok se ne ohladim.*)
- Naučite dijete kako se odnositi prema drugima. Vježbajte kako pozdraviti dijete s kojim se igra, kako pitati za nešto, kako dijeliti.
- Pomozite djetetu da vježba kako vidjeti stvari iz perspektive druge osobe. (*Pitam se kako se Ivica osjećao kad ga nitko nije izabrao za svoj tim.*) Ovo pomaže djeci u razvoju empatije.
- Osigurajte dovoljno zajedničkog obiteljskog vremena kroz rutine, rasporede, dosljednost i sigurno okruženje.

Literatura:

Berk, L. (2005). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Child Welfare Information Gateway (2015). *Parenting Your Adopted School-Age Child*.

